

mlada makedonska proza

danilo kocevski

Koje su karakteristike i šta podrazumevamo pod pojmom mlada makedonska proza? To su svakako bitna pitanja na koja bi trebalo da odgovori jedan ovakav tekst. Pokušaću da dam jedno svoje videnje na pomenutu problematiku, počev od periodizacije pa do analize tendencija, razume se, ne izuzimajući i ostale moguće prilaze i gledanja koje bi mogle biti od koristi, i neke druge analitičke i kritičarsko-vizualizatorske parametre.

U vreme javljanja tzv. »generacije sedamdesetih« u poeziji, mlađi ili novi autori u proznom stvaralaštvu su zaista bili retki i nije se moglo govoriti o nekom posebnom i karakterističnom talasu. Međutim, ovi su autori (krajem šezdesetih i početkom sedamdesetih godina) doneli jedan svoj autentični svet i prozni izraz, koji se nadovezivao na neka prethodna iskustva, ali se istovremeno i razlikoval, po smelom zahvalu pojedinih tema, po svežini koja nije mogla da ostane nezapažena. Ovde, pre svega, mislim na autore kao Dimitar Baševski i Zoran Kovačevski, koje bi smo mogli smatrati začetnicima novih strujanja u makedonskoj prozi, i njihova prva ostvarenja, kratki romani »Tudinac« i »Vraćanje« Baševskog, »Ohridske pripovetke« i roman »Porodična freska« Zorana Kovačevskog. Ovde bismo mogli svrstati još jednog autora, Petrete Dimovskog, koji se pojavio samo jednom knjigom pripovedaka (»Preloni«, 1973) i nije dostigao pripovedačke domete dvoje prethodnih, ali koji je zajedno sa Baševskim, u novoj makedonskoj prozi otvorio temu tzv. »savremenog pečalbarstva«. Dalje, makedonska proza razvijala se po divergentnim putevima, interesovanja i tendencije sve su više dobijale u brojnosti i kvalitetu (pojava Vaseta Mančeva) kako bismo došli do današnje situacije interesantnih i naglašenih strujanja i eksperimenta u ovom domenu stvaralaštva. Zbog toga, mogli bismo da napravimo i jedan ovakav opšti i uslovni pregled naše novije proze, koji ne pledira na iscrpnost, ali koji može da bude relevantan i uputan za ovakvu vrstu istraživanja, uz izdvajanje sledećih autora: Dimitar Baševski, Zoran Kovačevski, Petre Dimovski, Aldo Kliman, Vase Mančev, Trajče Krstevski, Ljupčo Siljanovski, Vasil Tocinovski, Dragi Mihajlović, Krste Čačanski, Evtim Takovski, Jagoda Mihajlovska-Georgieva, Blaže Minevski, Aleksandar Prokopiev, Jadranka Vladova, Venko Andonovski, Hristo Ptereski, Dimitrie Durackovski.

Ono po čemu zaslužuje pažnju naša mlada proza, i koje bi trebalo posebno potencirati, jesu istraživanja koja prethodno nisu bila tako naglašena u savremenoj makedonskoj prozi, rušenje određenih konvencija, manje ili više uspešno ostvarenih kod pojedinih autora. Primećuju se izvesne jezičko-stilske, motivske, ili prozodijske specifike, često ne postoji likovi u klasičnom smislu, izdvaja se lirska naracija, naratizuju se pojedini čisto pesnički elementi, kolažiranja ne tako čvrsto povezanih asocijacija, raznih »hibridnih« oblika u duhu opštег nepoštovanja pravila i mešanja žanrova, itd.

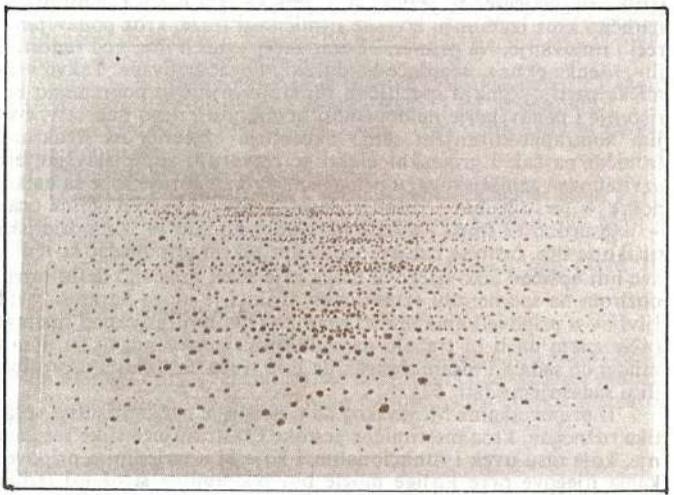
Ovaj duh u mladoj makedonskoj prozi možemo bolje da objasnimo ako ga povežemo sa mišljenjem jednog kritičara koji kaže: »Ne živimo u harmonično vreme, pa ni izražajna sredstva nisu drukčija (...) Došlo je do fascinacije disharmoničnim, grotesknim i apsurdnim (...) Zaokruženost, harmonizovanje, postali su nepotrebni ako ne i trivijalni. Ono koje se već kao celina nije moglo uklopiti u promišljenom duhovnom jedinstvu, raspadol se u analogijama i besmislicama stremilo je fragmentu, izolovanju pojedinačnosti. Stremilo je paraboli, groteski (...)« Ova fascinacija disharmoničnim, grotesknim, apsurdnim je posebno je karakteristična za autore koji su se pojavili poslednjih nekoliko godina. Probija se svest o disharmoničnosti, i polako ali sigurno se ruši tradicionalni ton: postupak postaje obrnuti – više se gradi »kroz fragment i izolovanu pojedinačnost«, ironiju, parabolu.

Razume se, sve ove autore ne možemo uniformisati ali ih možemo razvrstati na one koji su bliži tradicionalnom pripovedanju i na one koji vrše radikalniji zahvat u njemu. Kod ovih drugih moguće je napraviti još jednu podелу, pa izdvojiti autore kod kojih je posebno prisutna groteska (Vase Mančev), autore kod kojih je na glašenje prisustvo fantastike (Kreste Čačanski, Dragi Mihajlović), autore kod kojih je eksperiment dominantan, koji su najblizi para-

boli, apsurdu ili jezičkim istraživanjima i inovacijama (kao Trajče Krstevski, Aldo Kliman, Blaže Minevski ili Evtim Takovski kod koga se, iza koprene tradicionalne naracije, krije jedan moderni pripovedački duh, zgušnuti jezik, kojim se minuciozno slika ljudska otuđenost).

U daljoj analizi zadržaću se na nekoliko autora, čije stvaralaštvo može da bude paradigmatsko kad je reč o novijim tendencijama u makedonskoj prozi, ali, razume se, ne da i potpuno iscrpi njene karakteristike. Radi se, uostalom, o procesima koji su u toku, koje ne bi trebalo jednostrano ograničavati strogo određenim okvirima.

Fantastičko je prisutno u pripovetkama Krsteta Čačanskog, mada se ne može reći da ono jedino i presudno određuje njegov pripovedački profil. Pripovetke u kojima posebno funkcioniše mehanizam fantastike su »čuvar života« i »Zrno«; u njima je posebno potencirano preplitanje dva plana: realnoga kao irealnog irealnoga, fantastičkoga kao stvarno. Interesantan je postupak Čačanskog, umetanje prepoznatljivih ličnosti u pripovetku čime se specifično prožima i usložnjavaču njeni slojevi kao što je to učinio sa pojmom Filipa Davida u pripovetci »Otimanje pesnikinja«. Ipak, smatram da su za Krsteta Čačanskog bitne strukturne inovacije, mada se oni podjednako uspešno svuda ne primenjuju: ponavljanje istih pasusa (priča u priči), kao što je to učinjeno u pripovetci »Kostadinka«. Izdvojio bih i karakterističnu ulogu naratora koji se često »distanciraju i komentariše, kao što je to učinjeno u pripovetci »Mastiljavi konj«. Na primer: »Zapomaže Peraklica, meškoji se u krevetu, a njegova žena čuti i jeca, plače, onako kako bi na kraju priče trebala da zaplače« (citiramo prema dosada jedinoj objavljenoj knjizi pripovedaka Krsteta Čačanskog pod naslovom *Pisma*, Studentski zbor, 1982, str. 21-22). U pripovetci »Intermedija« upotrebljena je jedna »razuđena«, disperzivna kompozicija.

Fantastika kod Dragija Mihajlovića (*Rečno ulište*, Književna mladina na Makedonija, 1981) je nesto drugačijeg tipa nego ona kod Krsteta Čačanskog. U nekim njegovim pripovetkama postoji sinteza jedne kafkijanske vizije sa elementima fantastike tipa »Majstora i Margarite« Bulgakova. U najboljim kratkim proznim ostvarenjima, kao što su »Slepi miš« i »Roditeljski«, potpuno se ruše neke klasične pripovedačke konvencije, ne postoje demarkacione linije između fantastičkoga i stvarnoga. Sve je jedan nezauzavljeni tok imaginativnoga, ne postoje klasične ekspozicije i kraj, a tamo gde postoje imaju više jednu pomerenu, ironičnu funkciju. U simboličnom letu slepih miševa otkriva se jedna široka metafora straha, ljudske nesigurnosti, pokušaj da se progovori o uzvišenosti, padu, zlu.

Ako kod Alda Klimana postoji jedna otvorena, neprikrivena tendencija ka filozofičnosti, eseizovanju ili čak tezičnosti koje doprinosi naglašenoj intelektualnosti njegove proze, Trajče Krstevski ide dalje, u smislu rušenja određenih normi, mešanju intelektualnog diskursa groteskom, parabolom. Može se reći da je »Arlekin praznih ruku« (Makedonska knjiga, 1981) jedna vrsta – anti-romana! Vidljiva je tendencija ka destruiranju klasičnih likova, a osim imenima, oni se povremeno označavaju i kao B, Bl, A. Ova je proza u stvari parabola ljudske slobode, rušenje unapred datih granica, pronalaženja sebe i pre svega, ironično-groteskna apoteoze bekstva: »Normalno je, bekstvo zahteva i svoju nežnost, čovek koji ga poseduje treba i da ga miluje, treba da mu priča pričice i pesmice-uspavanke, da ga na neki način hrabri« (str. 57). Mestimice ona je i suptilno ispitivanje čula, potraga za izgubljenim vremenom, razvijeni esejistički trakt. Interesantno je da glavna ličnost u pripovetci »Roditeljski« Dragija Mihajlovića stalno traži prostor i mesto za svoju senku, a u knjizi »Arlekin praznih ruku« Krstovskog (njegova druga knjiga) nekoliko puta se ponavlja pasus »Čovek koji je

pratio svoju senku, na primer», što svakako govori o karakteristika i duhu ove proze.

Eftim Takovski (*Soba za razgovor*, »Kultura« 1983) pokazuje suptilno poznavanje i osećaj za psihologiju malih ljudi, prepoznačujući na taj način psihologiju našeg suvremenika i njegove otudnosti, bez obzira da li je reč o slikanju činovništva, karijerizma, osamljjenosti, promašenih iluzija. Sve su ličnosti u pripovetkama Eftima Takovskog na ovaj ili onaj način poražene, nose u sebi neku fatalnost, nesreću, nesporazum, koje su i glavni povod od koga se i polazi u pripovetci.

Takovski je kao pripovedač manje okrenut ka istraživanju fenomena jezika, a više ka metafizički ljudskog postojanja. U tom je smislu u knjizi *Soba za razgovor* moguće izdvojiti nekoliko upečatljivih metafora. Da spomenem metafizičku moć prsta u pripovetci »Beli prst« (koji u jednom širem smislu kao da je daljni rodak Gogoljevog »Nosa«) ili metafizičko umnožavanje kupina u pripovetci »Kupine u naselju«. U jednoj od najboljih pripovedaka u knjizi, »Furjan«, glavni se junak na čudesan način smanjuje (U Kafkinom pripovetci »Metamorfoza« glavna se ličnost smanjuje pretvarajući se u bubu), i sebe smesti u fijoku svog radnog stola, čime se ostvaruje upečatljiva metafora ljudske otudene svesti: »A svakog jutra čim bi ušao u kancelariju, najpre bi uzeo smedu radnu kabanicu, oblačio bi je na brzinu, pa bi zatim otključao veliku fijoku na stolu, nadneo bi se nad njom gledajući u arhivski materijal dugo i neprekidno, a onda bi počeo da prevrće po njemu, prvrtao bi svu hartiju kao da traži neki hitno potreban dokument, a zatim bi se sasvim polako, ne osetišvi to, kao fosil uvlačio u fijoku i dugo bi nakon toga mrdao u njoj dok se ne bi lepo smestio, a najzad bi zatvorio svoje smede oči i tu bi ostao do vremena za doručak« (str. 61 – 62).

Blaže Minevski (*Suze u očima oca*, Kniževna mladina na Makedonija, 1984), nastoji da, kao pripovedač, takođe »ne poštuje« neke norme, a pojedine njegove pripovetke imaju potpuno razbijenu strukturu. Najčešće se jezički sloj, jezička igra ističu i dominiraju, naročito kroz izgradnju izvesne ritmičnosti fraze, kroz ponavljanje reči i rimovanje. Na primer, »Lazar-zar«, »vidi li ili«, »od radosti li ili«, »senka-ekna«, »čardače-bardače«, »kovač-boljavač«. Takve »ritmičke partije« imaju specifičnu funkciju: njihovo povremeno korišćenje i ponavljanje ne doprinosi otvorenosti, nego naprotiv, svojim kontrapunktiranjem samo akcentuju ezoteričnost strukture. Ironični pa čak i groteskni efekti se ostvaruju suprotnostavljanjem uzvišenoga i zemaljskoga: u pripovetci »Prozor gornje sobe sa balkonom« – to su ljubav i rušenje, raspadanje, u »Suzu u očima oca« – »apsurdnost« smrti i iluzije na svadbi itd. Što se kompozicijske strukture tiče, često se izdvaja jedan apstraktan pripovedak koji drži sve niti »priče« iako njegova uloga nije uvek precizno definisana s obzirom na spomenutu ezoteričnost. Takva je uloga naratora »vidljivija« u pripovetkama »Smrt psa« i »Tiho umiranje pod lipama« (»Ne znam da li bi trebalo da sada opisujem tišinu, to su učinili mnogi do sada a i nisam siguran da li to treba da uradim u prošlom ili u sadašnjem« (str. 52).

U pripovetkama Minevskog na poseban je način prisutna »estetika ružnoga«, kroz mestimične žestoke i zastrašujuće slike raspadanja, koje nisu uvek i funkcionalne, i koje bi u pojedinim pripovetkama njegove prve knjige mogle biti podvrgnute strožoj redukciji.

Venko Andonovski se najavljuje kao jedan od najinteresantnijih pripovedača u mlađoj generaciji. Njegove kratke priče obiluju neočekivanim obrtima, apsurdnim situacijama u koje upadaju njegovi junaci, koji su u stalnom sukobu i nesporazumu sa svojom okolinom. Ali taj nesporazum autor ne »problematizuje«, ti se »junaci« ne suprotstavljaju svetu oko sebe u smislu konvencionalnog menjanja stvari, nego taj vlastiti unutrašnji haos kao da projiciraju na okolinu, i obrnuto, i tom prilikom su ironija, absurd, groteska u pojedinim situacijama dovedeni do klimaks!

Aleksandar Prokopiev se najavljuje kao jedan od mladih makedonskih pripovedača u prvoj generaciji. Njegove kratke priče obiluju neočekivanim obrtima, apsurdnim situacijama u koje upadaju njegovi junaci, koji su u stalnom sukobu i nesporazumu sa svojom okolinom. Ali taj nesporazum autor ne »problematizuje«, ti se »junaci« ne suprotstavljaju svetu oko sebe u smislu konvencionalnog menjanja stvari, nego taj vlastiti unutrašnji haos kao da projiciraju na okolinu, i obrnuto, i tom prilikom su ironija, absurd, groteska u pojedinim situacijama dovedeni do klimaks!

I kratke pripovetke Hrista Petreskog nastoje da sruše konvencionalne okvire i klasifikacije naročito na relaciji stihovani izraz – prozni izraz. On je najbliži odredbi »stihovi u prozi«, iako on sam taj oblik stalno dovodi u pitanje. Petreski se posebno interesuje za »grafičko rešenje« teksta, sa tendencijom da »vizuelno« i »narrativno« grade jednu celinu. Sem toga, jedan isti tekst on grafički transformiše u više varijanti, ne poremećajući njegovu semantičku osnovu. Ovaj autor koristi i jedan drukčiji postupak, »popularan« kod nekih iz mlađe generacije jugoslovenskih prozaista: to je oblik »priča u priči«, ili preciznije, ponavljanje istih pasusa u uvodnom ili završnom delu, itd.

U ovoj svojoj knjizi Dimitrije Durackovski koristi neka iskustva koja su naročito aktuelna, kako u svetskim tako i u našim, jugoslovenskim okvirima. Radi se, pre svega, o iskustvima i književnosti borhesovske provenijencije (erudicija, citat, korišćenje dela najrazličitijih autora). Sva ova iskustva, Durackovski uspeva da na veoma vešt način uklopi u jednu »celinu«, koja u stvari, odbija da bude to prema konvencionalnim, klasičnim shvatanjima o celini. U duhu postmodernističkih shvatanja, kod njega je prisutan napor da se pripovedi kroz jedan specifičan odnos prema tradiciji sveukupnog dosadašnjeg iskustva u umetnosti, on koristi fragment, na izgled slučajne i »nepovezane« komade, a iz svega toga stvara jedan mozaik čija je osnova jedno takvo namerno razbijanje celine. Durackovski se relativno stvaralački uključuje u onu vrstu umetničkog videnja i transpozicije, koja na specifičan način obeležava ovo naše vreme. Posebno je naglašen odnos Durackovskog prema likovnim umetnostima, nadrealizmu, fantastici, koje u svojim tekstovima koristi u jednoj autentičnoj stvaralačkoj meri.

Jadranka Vladova kao pripovedač uspeva pronaći meru između inovacije i tradicionalnog pristupa što njenom pripovedanju daje poseban beleg. Skoro sve njene pripovetke imaju šarm sećanja i potrage za detinjstvom, za »izgubljenim vremenom«, koje ona račičanjuje, multiplikuje u jedan svet u kome se prepliću niti autentičnog, doživotnog, »realnog«, prepoznatljivog, i imaginacije, sna, umetničke transpozicije.

Vraćanje u detinjstvo, Vladova kompletno grana na više nivoa, tako da njenu prozu, sa nekakvog šireg aspekta, možemo prihvati i kao svojevrsnu »hroniku porodice«, u kojoj je utkan opervacija o čoveku i svetu, videnja koja ona kao pripovedač varira, ali koja u svojoj osnovi, u svojim egzistencijalno-filosofskim nitima, postaju prepoznatljiva.

svedok

dragi mihajlovski

Ja sam mu bio najbolji drug. Njegovo drugo, treće, stoto ja. Niti na sranju, niti na mokrenju, kako se to već kaže, nigde nije išao bez mene. Da sam bio žena, ne bi me toliko zavoleo. I, prirodno, ja sam znao sve njegove tajne. Sve nesanice koje su turpiale njegovu uzbunjenu dušu. Odlično smo poštivali jedan drugoga. Mene je kao prvorodenče nosio pored srca. Bio je moj gazda koga nikad nisam iznervirao. Ja sam njega slušao, voleo, sažaljevao. Bio sam njegova savest, bio sam njegova istina, bio sam njegovo bekstvo. Ventil. U toku ovih godinu dana, koliko smo vremena bili zajedno, ja sam njemu crno na belim prenosio. Pokorno i smerno. Svoju je razvratnu strast preko mojih leđ ubijao. I gramzivost. Krhku je svoju misao preko mene proveravao Precizirao. Okretao. Upredao. Valjao. Da bi je najzad zrelo obukao. I onda bi se, svestan koraka ka oslobadanju, opružio na pod garsonjere. Opušten, otvorenih očiju zagledan u plafon i betonsku ploču, u široke snopove svetlosti i nade. A ja potruške na stolu. Dva zatočenika. Jedan sa glamom drugi bez glave. Ali oba kao pirej u borbi protiv sebeponižavanja.

A bilo je leto, pamtim. Prskali su protiv komaraca kada je počeo pad moga gazde. Išli smo pravo po ulici »Krivogledskoj«, Peške. Jedan sa nogama drugi bez nogu. Uz svakodnevni doručak: hleb, zubi i ideje. »Krivogledskom« brzao je crveni »reno«. Ulicom s leva beli. Semafori nisu radili.

I sudarili su se. Bezmilosno. Razbili su noseve u paramparčad. I potekla je crna krv po asfaltu.

»Upomoć, upomoć!« vikao je moj gazda bespomoćno. Video sam prelistavao je u glavi sve knjige o hitnoj pomoći.

»Upomoć, upomoć!« urlao je. Bespomoćno uhvaćen u kandžama teorije. Praktično ništa nije mogao da učini. I drao se. Raščepio bi se od dranja.

Izašla su ova šofera. Onaj iz belog i onaj iz crvenog.

»Šta hoće ovaj?« reče prvi »Ne znam«, reče drugi.

I složno nam udariše po dve čuške po turu. Pao sam na asfalt. Gazda me je podigao i milovao. Jecao sam. I zahvaljivao mu. Veoma sam mu zahvaljivao. I sažaljevao ga.

»Budala«, rekao je onaj iz crvenoga, »tako se drao da sam posmislio kako sam ti vek skratio. Jes i li dobro, moj Krkule?«

»Dobro, dobro«, odgovorio Krkule, »a ti, dobro?«

»Dobro, dobro«, odgovorili drugi, »kuda si krenuo?«

»Eto, malo na pijacu«, reče, »a kuda ćeš ti?«

– Ja takođe na pijacu. A twoja žena, je li dobro?«

»Dobro, dobro, Mrkule, A kako twoja?«

»Dobro je, dobro, Krkule. Žena kao žena. Može li ženi biti loše?«

»Dobro si to rekao, Mrkule. Žena kao žena. Čitavog života umire ali ipak će ti živa na grob doći. Šta je s tobom, još onako viši, reče nam Krkule u nedoumici.

Stajali smo kao ukopani.

»Stož pokunjen kao nevesta? Prisluškuješ, a?« uzviknuo je Mrkule. »Šta tražiš od nas? Vidiš kakvo je vreme došlo! Da prdnes u tri će grada da zasmrdi. Ajde, briši!«, završi on pokazavši nam pesnice.

Mi smo još uvek stajali kao ukočeni.

»Kidaj!«, draq se Krkule.

»Kidaj, kidaj!« mahao je Mrkule.

Noge su nam bile bolesne od tromboze.

»Gubi se, nesrećo!«, drala su se obojica. Zatim su nas čušnuli još po dva puta.

Tajni neki bol ugrizao nas je za dušu. I sevao je. Bušio, pojačavao se. Grizao. Kidao.

Gazda se okrenu i brže-bolje napustimo trombozu koja je ostala da jauče na asfaltu. Žurili smo prema mostu. On je mene stezao kao što me je stezao svake noći držeći prstima moje grudi. I klatio me. Raskladio bi me od mrdanja. Notesom u rukamaagnut nad mostobranom. Voda je ispod nas vukla najljone i kante od lanjskog sira. Počeli smo da se umirujemo. Ugodno sam radio u njegovim rukama. U zaklonu koji me je štitio od zahuktalog veta koji je nosio prehlade i zaraze.

»Oprostite!, neko je povukao gazdu za ruku.

»Oprostite! Oprostite!, okrenuo se oko njega.

»Šta da vam oprostim?«, upita ovaj.

Malo pre iza nas, sada je pred nama stajao Mrkule. Smanjen, utuljen, zadihan. Vodostaj ispod nas je vrtoglavog rastao od njegova znoja. Pretio je da poplavi most i da nas odnese u nepovrat.

»Oprostite za ono od malo pre«, nastavi on. »To će mi platiti onaj podli Krkule. Oprostite, molim vas. Takvo se dubre jednom u sto godina rada. Ali, sada ču da ga ukebam. Ima da ga smažem. Nije smeo tako da vas čušne.«

Pošli smo. On za nama.

»On može i više«, nastavlja je Mrkule, »ja znam sve njegove rupe. Znam ih sve do jedne. I začepiću ih. Njemu, mišiću prljavom. Hoćeći mi pomoći, je li?«

»U čemu da vam pomognem?«, išao je gazda.

»Da začepim njegove rupe, kao ne bi imao odakle da proviri, da izviru; kako bi se ugušio, i crknuo«, vikao je.

I znojio se. Mnogo se znojio. Voda se je uzdigla i gledala nas okrvavljenim očima kroz malene stubove.

»Oprostite mi za moj deo, je li?«, vukao je Mrkule gazdu za rukav. »Eto, dode mi tako. Dojadji mi. Krkule je počeo a meni je toliko trebalio. Ja se kajem!«

I stalno je tako udarao sebe posvuda. Mnogo se udarao. Polonio bi se od udaranja.

Voda se razjapila.

Prošli smo most. Sa dvoja usta nas trojica smo progutali uzdan od vode koja oslobodjena viška tečnosti, glavačke se džilitnula i zahuktala u korito.

Išli smo pravo »Krivogledskom«.

»Vi ste jedini videli da semafori nisu radili«, navaljivao je Mrkule, »samo to treba da kažete. Ništa više. Jednu reču da nabate. Iz očiju vam čitam da ste za istinu. Da ste fini čovek. Gospodin čovek!«

I sve smo tako išli pravo »Krivogledskom«. On je govorio a mi smo slušali parom ušiju koji nam je bio na raspolaganju.

»Bio sam spremjan da mu oprostim. Videli ste i sami«, bio je uporan Mrkule, »ali on ni pet ni šest nego kaže meni da sam ja mogao i da priznam Kažem ja njemu: ko, je l' ja da pripazim? Da, kaže on meni, ti. Zašto? – kaže ja njemu. Eto zato, kaže on meni. Sa tvoje je bio crven. Šta, bre, crven? Kažem ja. Semafor, kaže on. Bre, budalo, kaže ja. Znaš li ti pravilo desne ruke? Kakvo pravilo? kaže on. Ne važi desna ruka kod upaljenih semafora. Kažem ja njemu: semafori nisu radili. On kaže da su radili. Ja njemu kaže ne, on meni kaže da. Ja ne, on da. I opalim ja njemu jednu posred lica, sortu mu njegovu. On meni jednu takode. Ja njemu opet. On meni opet. I nazvao me slepcem. I pretio mi.«

Mome gazdi oči su se okrvavile. Znao sam, povećava mu se prisustak.

»Na sud ču s tim kopiletom. Na sud. Hoćeš li mi pomoći?« navaljivao je Mrkule.

Izbaceni kao kugle poleteli smo naviše. Mrkule još uvek je gazdu držao za rukav. I lomotio. Postali smo tačke. Mrkuli je upala vetrusina u usta. I zatvorila mu je. Mome gazdi oči su se pročistile. Spustili smo se na zemlju.

Još uvek smo išli pravo »Krivogledskom«. Mrkule sa vetroušnom u grkljanu, nije mogao da zine. Mahao je rukama. Gazda izvadi adresu. Adresa se zbunila. Jadikovala je. Ali je posle pokorno ušla u džep Mrkule. Mrkule je zagrljio mog gazdu. Poljubio ga. I tako ga je ljubio više puta. Zatim se pokloni. I nešto je pričao rukama. Okrenuo se. Ružno mu je virio kljun vetrusine pozadi na vratu. Iz pristojnosti smo prigušivali smeh. Mrkule je pošao. Okrenuo se još jednom, mahnuo je a zatim nestao kod prvog raskršća.

Nakon dva meseca leta je spakovalo svoje i otišlo u nepoznatom pravcu. Početak jeseni učinila je vreme težim i proradio je čir gazdi. Pritisak mu se povećao tri puta a smanjio mu se dva puta. Živeo je na nebuh ni na zemlji. A samo je meni mogao da se pojazi. Dva usamljenika. Jedan sa ustom drugi bez usta.

I onda, jutro jednog utorka spustilo je gazdu na zemlju. Bilo je četiri sata. Ja sam ležao na stolu. On je ispravljao grubu na zidu kako je to uvek radio kada bi ga reuma sevnula između ključnih kostiju. Neko je zazvono. Odveli su nas. Pamtim, posle? nerazjašnjen put kroz mrak. Pijani i polupijani tipovi u sali za dežurne. Gazda je krompbrisao bljuvotine mada ga niko na to nije naterao. Oni su opet povraćali. On je brisao. Zatim smo brisali obojica. Jedan rukama, a drugi bez ruku.

U sudnici bilo je normalno.

»Znate li zašto ste ovde?«, pitao je sudija.

Gazda je video Krkuleta i Mrkuleta. I setio se.

»Dva puta niste se odazvali pozivu. Morali smo da vas privedemo.«

»Veoma se retko zadržavam kod kuće«, reče gazda, »a i sancuće za poštu mi je odvaljeno. Deca iz ulaza često puta vade pisma i igraju se poštanoše.«

»Pa zašto ga ne popravite?«, reče sudija

»Nemam vremena«, reče gazda.

»A šta da radite?«, upita sudija.

»Istražujem korenje sebeponižavanja«, reče gazda.

»Gluposti«, reče sudija, »bolje bi bilo da gledate svoja posla!«

»To i radim«, reče gazda.

Zatim da je iskaz.

»Išao sam pravo »Krivogledskom«. Toga dana kada su prskali protiv komaraca. Pravo »Krivogledskom« kretao se crveni »reno«. Ulicom s leva beli. Semafori nisu radili.«

Krkule je odmah najavio žalbu.

Mesec dana bili smo mirni. Obradivali smo tezu. Gazda je već bio označio diminutive, koje su po njemu, imale istorijsku podlogu i ispisivao ih je na posebnim afišima.

Onda je jednoga petka banuo Mrkule i najavio sudenje u ponedeljak. Tražio je od gazde da ponovi iskaz. I on je ponovio.

»Išao sam pravo »Krivogledskom«. Toga dana kada su prskali protiv komaraca. . .«

Krkule je ponovo najavio žalbu.

U noći oko dvanaest, neko je dugo zvonio. Gazda je bio stavio topku ploču na led a i nije htio da se makne. Na ceduljici koju je našao posle bilo je napisano:

»Da li ste tako sigurni da nisu radili? Koliko vam plaća, koliko?«

Gazda je bio siguran.

Toga dana došao je Mrkule.

»Sprečio sam ga da gradi«, reka je, »govorio je o maloj šupi a ovamno terasa. Šupa i terasa! More, ja sam pročitao njegove namere još isprva. Želi da sve što je žensko u mom dvoru polako posmatra, matorac jedan bezobrazni!«

Te noći na ceduljici je pisalo:

»Kada je gradio on, ja ga nisam prijavio a bar pola njegove kuće je divlja gradnja. Želim da vidite s kim imate posla. Razmislite! Da li ste sigurni da semafori nisu radili?«

Gazda se uznemirio. U tri sledeće noći sa crepom na ledima ponavljao je:

»Išao sam pravo »Krivogledskom«. Toga dana kada su prskali protiv komaraca. Pravo »Krivogledskom« se kretao crveni »reno«. Ulicom s leva beli. Semafori nisu radili. Da. Da. Nisu radili.«

Cetvrtog dana opet banu Mrkule.

»Bezobrazluk!«, reče, »zname li šta mi je učinio? Kroz prozore donjeg kapatilica ubacio mi je dve štakoretine. Moja žena poče da urliče. Jedva sam je živu izneo. A zatim, pošto mu ovo nije bilo doista, on je sa svoje strane sazidao moj prozorič. Kapatilice mi je sada mračno. Prst pred okom ne vidiš.«

I jadikovao je. Mnogo je jadikovao. Razjadikovao bi se od jadikovanja.

Te večeri na listiću je bilo napisano:

»Zadnjem sudenje se približava. Da li ste još sigurni da semafori nisu radili? I to samo sa vaše strane?«

Sledećih pet noći kada bi me gazda uzeo osećao sam kako mu drhte ruke. A bio je siguran da nisu radili. Pošto nikada ne spavam, u sledeće noći sama slušao sam kako ponavlja:

»Išao sam pravo »Krivogledskom«. Toga dana kada su prskali protiv komaraca. Pravo »Krovogledskom« kretao se crveni »reno«. Ulicom s leva beli, Semafori su bili na doručku.«

Sestog dana opet je došao Mrkule.

»Otrovao sam mu golubove. Sve do jednoga. On će meni kuću da ruši, golubarčina jedna. A šta je pravo, mnogo su mi prljali izmetom. Svuda po krovu i dvorištu.«

Na cedulji te je večeri pisalo:

»Sada ču mu izvući vodovodnu cev koja prolazi ispod moje kuće. Neka donosi sebi vodu iz maminog izvora. A što je pravo,

desi se ponekad i da prsne. Kuća bi mi bila popravljena. Deca bi se moja podavila. Da li još uvek tvrdite da semafori nisu radili, a?

Gazda više ništa nije tvrdio. Danonoćno je samo ponavlja:

»Išao sam pravo »Krivogledskom kretao se beli »reno«. Ulicom s leva crveni. Semafori su bili na doručku. Da, na doručku.«

Toga dan Mrkule nije došao.

Novi je listići uvučeni ispod vrata.

»Zar se ne grizete pomalo? Kakav ste vi čovek? Zar ste nam malo štete učinili? Zašto ste tražili da ugurate svoju glavu tamo gde se ne može provući? Zašto stavljate začin u tude jelo? Dešavalo li se da semafori rade samo sa jedne strane, a?«

Zatim je došlo sudjenje.

U holu smo šetali moj gazda i ja. Dva usamljenika okruženi nemirom i sebeponiženjem. Gazda se znojio. Čistačica je dva puta skupljala znoj ispod njega i prolila u prvom klozetu. A on je ponavljao.

»Išao sam pravo »Krivogledskom«. Toga dana kada su prskali protiv diminutiva. Pocrvenela se podiže »Krivogledska«. Semafori su bili na doručku.«

Krkule i Mrkule su sedeli jedan pored drugog.

Gazda je čekao da mu se da reč. Umro bi od čekanja. Čistačice u smenama su skupljale njegov znoj u kofama i izbacivale ga u klozetima.

Rekao je sudija:

»A o kakvom to sebeponižavanju govorite?«

Krkule i Mrkule su ruku pod ruku napustili sudnicu.

Mi smo skočili takode. Bežali smo navrat-nanos. Jedan sa grom drugi bez guza. Na početku »Krivogledske« pritisak nas je podigao do naše garsonjere i ostavio prilepljene na fasadi. Visili smo. Gazda sa pocepanom košuljom. Vrabac mu se posro na grudima. I ponavlja je. Stalno je ponavlja.

Prepolovio bi se od ponavljanja: »Išao sam krivo »Krivogledskom«. Toga dana kada su prskali protiv diminutiva. Iskrivila se »Pravogledska« i pocrvenela pa je udarila u ulicu s leve. Semafori su bili na doručku.«

Kad bih imao ruku uhvatio bih ga za čelo. Znoj mu se kao kišnica slivao dole na pločnik i tamo je pretio da poplavi cveće. Ono je mahalo rukama bespomoćno.

Onda nas dva suseda uzeše za noge i uvukoše unutra. Prostriali su nas na pod. Ispao sam. Gazda još uvek je ponavlja:

»Išao sam koso »Krivogledskom«. Te noći kada su prskali protiv pravogledalaca...«

Jedan od njih ošinuo ga je posred lica. Bez svesti, video sam, gazda je samo disao neravnomerno.

»Morao je osećati neku gržu savesti«, reče jedan od njih držeći ga bez potrebe za ruku.

»Sigurno, potvrđio je onaj drugi, »ali čujem da se u poslednje vreme vukao po nekim sudenjima.«

Zatim su belomantijaši odneli mog gazdu kao da ga nikad nije ni bilo.

Drhtao sam na podu. Jedan od suseda me je dohvatio. Opsvoao. I izbacio kroz prozor. Nakon kružnog padanja završio sam u ovoj kanti za smeće opet. vam i pričam sve ovo. U ovom truležu uz realnu opasnost da završim zauvek na gradskom dubrštu. Neiskazano. Nediskorišćeno. Bez krivice. Bez optužnice. Ali ipak nemojte pomisliti da sam vam govorio napamet. Razmislite Ja još uvek čekam nečiju ruku da podigne ovaj poklopac i da me izvuče. A sada ču da učutim. Jer šta drugo mogu da učinim kada je tako sudeno nama, nalivperima – da ništa ne možemo bez tude ruke?

otmica pesnikinje

krste čačanski

»Trebalo je doći do Nikole I i ubiti ga. Jai Nat Girdi prebacili su anarchisti tajnim kanalima preko Tibeta u Sibir. Ostavljen sam sa sobom u ogromnom prostoru, Indus je sporo napredovao ka prestonici sa ciljem da izvrši atentat na cara. Poznato je da Indusi pridaju veliki značaj zvuku pa je zbog toga detaljni plan njegovog zadatka bio sačinjen u vidu pesme koju je Indus, u potpunoj samoci, prolazeći kroz beskrajne pustare, pevao naglas. Odmicao je sve dublje u rusku zemlju ali se Sibiri kraj nije video. Otupljivala je oštrica njegove misli a time i njegovo napredovanje; u tom beskraju ni vreme, ni prostor nisu značili isto što i u Indiji; ovde je postojao prostor, ali je vreme bilo nestalo. Tako je govorio David Filip, a Ani Vogerb, beskrajno, do izgubljenosti zaledan u njega, vidiš, govorio mi je, tako čudne stvari. David Filip iskosa je gledao u mene, u Ani Vogerb, on je želeo utisak svog vlastitog kazivanja, tako se meni činilo; dugo je pripaljivao mirišljavi

duvan u luli, iskosa gledajući u nas, u mene veoma, veoma ovlaš, u Ani Vogerb stalno.

Meni je priča bila poznata: Aleksej Ivanović, ruski anarchist, prognanik i pesnik, u Kalkuti jedne pijane noći susreće se sa Jai Nat Girdom. Jai Nat Girda je bio ushićen kazivanjem ruskog anarchiste i obavezao se da dođe do Nikole I i izvršiti atentat na cara. Nikola I je u međuvremenu umro, ali kako sen, kao telo koje ne stari Indusov je duh nastavio da luta kroz Aziju, ne uspevajući da dođe u Evropu. Jednoga dana on se ponovo vratio u Aziju, putem koji ga je vodio natrag, a ne napred.

»Osećao je užas pred ogromnim prostorom rođene Azije koju nisu mogle savladati ni misao ni magija« – završio je David Filip.

Ani Vogerb je učutala. Zatim je polako otvorila prozor i pogledavši napolje upitala ga je: »Šta se zbilo sa ruskim anarchistima, sa Aleksejem Ivanovićem?«

»Anarchisti su dugo očekivali vesti. Ni u jednom trenutku nisu posumnjali u Pesmu Jai Nat Girde i verovatno su slutili da je shvatio kako je prostranstvo prirode nesavladivo i jače od ljudske misli.« David Filip kao da je tražio ponovo utisak u očima Ani; učuta, pogleda radoznašu u nju, u njenu senku na zidu, u prozor i sunce koje je ispunjavalo sobu a zatim produži: »Aleksej Ivanović, prognani ruski anarchist čekao je nestrpljivo šetajući ulicama Kalkute. Pomisliće da je posumnjao u Pesmu Jai Nat Girde? Ne! Menjao je kafane opijen i prljav i poklonicima četvrti dimenzije, što je u Indiji nešto sasvim razumljivo, postavljao jedino pitanje o prostoru! Ljudi su mu savetovali: pitanje se tako ne postavlja! I Aleksej Ivanović napravio je plan: pomešan u gužvama i jezicima svih nacija na svetu, na glas je recitovao pesmu, istu onu pesmu koju je naglas kazivao Jai Nat Girda: Treba da dodem do Nikole I i da ga ubijem, pevao je Aleksej Ivanović. Taj je glas bio blizanac glasu Jai Nat Girde, koji je govorio isto: Treba da dodem do Nikole I i da ga ubijem!«

Anarchistima i Indusima koji su ga prebacili preko Tibeta u Sibir kako bi došao do Nikole I i ubio ga, kada su pitali: da li će moći da savlada ogromni prostor Azije, savetovao je: Pitanje se ne postavlja tako! Anarchisti i Indusi su se vraćali natrag preko Tibeta u Indiju i dok su se udaljavali Aleksej Ivanović je vikao na sav glas u pravcu njih: »Šta je prostor! Ja nemam predstavu o tome. Za mene prostor ne postoji i ako nešto savlađujem, ja savlađujem nepostojeće.« Bio je već sam, odavno su se anarchisti i Indusi vraćali, ali Aleksej Ivanović nije prestao da više: »Pokažite mi puteve kojima kreće misao: pokažite mi granicu između istine i zablude; uzljudan je moj pokušaj da vam objasnim bilo šta, jer ono što je nerealno, nije moguće biti niti pogrešno razumeti.«

Ja sam nastavio o tome kako ga ne razumem i kako neću da razumem dvojstvo ličnosti, četvrtu dimenziju crne Indije i anarchistam iz vremena Cara Nikole I.

»Čoveče moj«, reče Ani Vogerb, »to traje stalno.«

Džepovi su mi bili prepuni zapisanih stihova o Ani Vogerb. Poželio sam i da pročitam njima bar deo te tuge što je isključivo i apsolutno značilo istinitu pokloničku pripadnost prema Ani. Zašto sam tražio svedoka, sudiju, drugog slušaoca sem Ani! Zašto sam baš tada poželeo da kažem naglas svoje stihove o njoj, o mojoj primitivnoj nadi da će mi Ani postati žena i da će mi izdroditi čopor nemirne, dronjave, radoznašle i lepe dečice.

»Neka pročita«, rekao je David Filip.

Otmica pesnikinje, rekao sam naslov, nakašljao se, otmica, rekao sam opet, ali da nastavim nisam imao snage. Tražio sam glas u sebi, tražio sam tekst na listovima. Glasa u meni nisam našao: harfija je bila čista, na njoj nije bilo teksta. Filippu Davidu se ukazala šansa, moje je čutanje bilo izvestan povod da nastavi on) Jai Nat Girda počeo je da zaboravlja, rekao je. Pevao je naglas i glasno bi sebe ukorio jer ga je već tupa opštira misli vraćala ka noćima Kalkute. »Otmica pesnikinje«, opet rekoh ja. On ih je susretao u sečanjima, nastavio je David Filip, kao da nije čuo moj glas, susretao je, ponovi, još uvek vruće razgovore anarchistu, ljigava pijanstva mornara, tuče, kurve, koje su na pristaništu razmišljale o beskrajnosti Okeane, ali i o ženskim bolestima, i postavši svestan da njegov duh leti po Aziji iznova bi počinjao naglas da govorii Pesmu. Stao bi na časak i poslušao eho svoga glasa: to je bio potpuno njegov plan, ali glas je bio promjenjen, nov, nalik na glas Alekseja Ivanovića.

Sta se desilo Alekseju Ivanoviću? – ponovo je upitala Ani.

Ja sam nastavio napamet da govorim pesmu o Ani; moj je nastup bio svečan: »... a ja i moj otac imamo dugova i vraćamo ih, kome danas, kome sutra, kome uvek«, završavao sam, ali je Ani Vogerb uporno bila okrenuta ka Davidu Filipu i bezumno je ponavljala pitanje po ko zna koji put o Alekseju Ivanoviću.

David Filip, se izgleda, našao u neodlučnosti; moj književni rad i posveta obavezuju obojicu da čute bar dok ja kazujem čistu ljubav kroz stihove. Osetio sam u njegovom pogledu poštovanje prema osećanju i iskrenosti moga glasa, čija je toplina bila namenjena našoj zajedničkoj sabesednici, ali sam razumeo i to da se David Filip našao pred izborom: Šta da izabere! Na jednoj je strani stajala zagonetka o Alekseju Ivanoviću i radoznašlost Ani Vogerb, na drugoj je, sav u primitivnim nadama da će me Ani razumeti i da će postati bliska mojim veselim nestalucima.

Aleksej Ivanović, reče David Filip bezosećajno, kazujući pesmu Jai Nat Girde, zaustavljao se na delu u kojem se govori o granici istine i zablude. Onda je nešto zakrkljalo u meni, počelo je da se ruši i raspda. Kakva istina, uzviknuo sam, i kakva zabluda, zaurao sam, ali su David i Ani gledali jedno u drugo kao da na svetu nema ničega drugog sem njih, znači, rekao sam sebi, pomislio sam samo: kakva istina i kakva zabluda, a nisam uzviknuo, rekao sam sebi, i dok je David Filip nastavljao odgovorom, vlastitim izborom, ja sam znao kako se nastavlja njegovo kazivanje o Alekseju Ivnoviču, pre nego što je David Filip otvorio usta. Moja je misao ištrčala ispred njegove i ja sam već osećao da Aleksej Ivanović zaboravlja pesmu isto kao i Jai Nat Girde. Pevao je naglas i glasno je sebe prekorevao zato jer ga je tupa oštrica misli vraćala ka noćima Kalkute. On se u sećanju susreto sa vatremin razgovorima anarhista, njegovim sunarodnicima i atentatorima, ljigavim pjanstvima mornara, tučnjavama, kurvama koje su na pristaništu razmišljale o beskrajnosti Okeana, ali i o sifilisu, gonereji i picajzlamu, i otakao bi postao svestan da njegov duh luta Azijom ne uspevajući da stigne do Evrope, ponovo je počinjao da naglas kazuje pesmu. Zau stavio bi se i slušao bi eho svog vlastitog glasa: to je bio sav njegov plan, ali glas mu je bio promjenjen, ne njegov, nov, nalik na glas Jai Nat Girde.

Pesnikinja Ani Vogerba ukočena se unosi u slušanje kazivanja Filipa Davida. Meni je teško padalo saznanje o njenom izboru, ali ko će to znati puteve istine i zablude.

Zatim desilo se, završavao je David Filip, ali na putu koji je vodio unatrag: Sa četiri strane ogromnog prostora Azije dolazio je glas Jai Nat Girde. Ista pesma i isti glas ponovo je grmeo sa sve četiri strane Azije, govorio je Aleksej Ivanović. Obojica su se vraćala prema Tibetu i još dalje, ka Kalkutu; Ubiću Nikolaja I, pevao je Jai Nat Girde, stići će do cara i ubiću ga, pevao je Aleksej Ivanović. Pevajući približavali su se jedan drugome i kada su već izbliza mogli da vide jedan drugoga i da se prepoznaju utišali su pevanje. Prepoznavši se progovorili su odjednom: Nikolaj I je umro! Zatim, obojica su nastavili prema Kalkuti čutići.

Otmica pesnikinje, rekao sam ja.

Filip David nije čuo: odjednom je izašao kroz vrata. Za njim je kao njegova senka ištrčala i Ani Vogerba.

venčanje u kvartu liričara

venko andonovski

ne znam više čemu služe prijatelji? Ma koliko bio dalekovid u rešavanju ovog pitanja, sa svom svojom dobrom voljom da nadem kompromisni odgovor, ne mogu da pomislim ni na šta drugo, sem na uznemirenje.

Konačno, ja nisam ni imao drugog izbora sem da prekinem pisanje teksta o srušnjem broju lista, da ostavim ribicu u akvarijumu gladnu i da požurim u Kvart pravednih liričara. Tamo stanuje moj najbolji prijatelj. Pre pola sata bio je veoma uzbuden, a kada sam podigao slušalicu nakon upornog zvonjenja, nije mi preostalo ništa drugo sem da prepostavljam da sam sigurno učinio nešto loše i pogrešno u skladu sa mojim nedoličnim vladanjem u kojem su neuskusne šale najviše iritirale moje prijatelje.

Sada se znojim u popodnevnom autobusu koji se polako približava prema izlazu grada, i odatle prema Kvartu liričara. Nisam kuvavica, ali se bojim. Bojim se pauka i lista, a to je sasvim dovoljno da ne mogu da nadem zajednički jezik ni sa ljudima, ni sa životinjama. I bojim se uvek kada idem u pohode mom prijatelju u Kvartu. Tamo stanuju ljudi sa zdravom naturom, čvrstog duha i nežnog srca. Oduvek sam se osećao bolesnim i neurotičnim u njihovom prisustvu; uostalom, ja sam u njihovim očima oduvek bio samo - homo neurotik, izašao iz jedne od mnogih kancelarija u samom centru grada. Dok me neka dosadna žena sa brkovima iznad gornje usne gurka uporno očekujući da joj ustupim sedište, ponovo počinjem da se razlikujem od sviju oko mene. To znači da na usputnim stanicama do Kvarta liričara ulaze i izlaze sve zdraviji i zdraviji ljudi i da sam ja osuđen da se razlikujem od ostalih samo zbog moje urođene nepromenljivosti. A to nije fer.

Konačno, ulazim u zgradu moga prijatelja. Ne znam od kada su groblje premestili na prvi sprat. U svakom slučaju, arhitekta nije imao pojma: groblju je mesto na zemlji. Penjem se stepeništem i na fotografiji zadnje nadgrobne ploče, ispred samog početka stepeništa prepoznam lice one mlade devojke koja svake večeri

uzvikuje sa ekrana: »Koka kola, to je ono pravo!« ili tako nekako više se i ne sećam. Reklame su mrtve, kažem sebi, nasmešim se i ne znam iz kog razloga počinjem da brojim stepenice: dva, tri četiri. Crknuće do šestog sprata, ako se putem ne dešava nešto interesantno. Već sam na drugom spratu. Vrata levo od mene se otvara i izlazi neka našminkana i debela žena sa anakondom oko vrata i u skupoj večernjoj haljini. Čujem muški glas koji dolazi iz unutrašnjosti stana: »nemoj zaboraviti na gas. Treba da bude zagušljivo kada budeš sama.« To je verovatno njen ljubavnik. Oni obično govoru u šiframa, mada nije isključena verovatnost da su možda prvi susedi i da se jebu tačno pred nosom svojih bračnih partnera. Žena je već zatvorila vrata i pristupa meni. Oprostite, kaže, oprostite, da li ste možda nekad gajili pomorandže? Ne, kažem i povlačim se u stranu uplašen od kolutova ispod njenih očiju. Znate šta, kaže, pomorandže izvredno uspevaju ovde, u Kvartu liričara. Znam, kažem ja, znam, i opet izbegavam da je pogledam u lice, opkoračujući nekoliko stepenica odjednom. Ali prolaz mi je zatvoren: neki deo brkajlija bio je izneo svoj sto na sredinu prolaza, na platou između četvrtog i petog sprata, i mirno je ručao zajedno sa svojom porodicom. Jedno je njegovo alavete dete koje je verovatno već bilo završilo sa ručkom trljalo je svoje zube četkicom sedeci na stepeništu. »Živila disperzija prostora za stanovanje!« - uzvikuje brkajlija, pogledavši me a ja prepoznam presednika zavoda za nekonvencionalne populacije i biotope. Pomorandže, znate, - nastavlja ona, one memaju veze sa ljubavlju, mada sam čitala u jednom modernom časopisu da se mogu upotrebljavati i kao afrodizijaci. Znate li da na prvom spratu, pored groblja, imamo i divnu baštu sa pomorandžama. Tako su nam i groblje i afrodizijaci na dohvatu ruke - nastavlja sa brbljanjem žena. Fino, kažem ja, fino. Znam da imate. I opet opkoračujem nekoliko stepenica. Ona opet trči za mnogo. Ide mi da je šutnem. Ali imam prefijeni metod o ovakvim ljudima. Zgrabim je za vrat, i dok se još nijedna vrata nisu otvorila bacam je u cev za dubre. Zatim čujem udar u kontejneru u podzemlju; nešto nalik na krckanje lubenice baćene sa visine. Zatim potrcim na gore, pripaljujem sebi cigaretu i utvrđujem da mi preostaje samo još nekoliko stepenica do cilja. Ali baš pred vratima moga prijatelja raskomotilo se nekoliko hirurga i pod svetlošću operacione svetiljke rezbarje svojim sklapelima po nekakvom preko lica pokrivenom lešu. - Šta je to? - pitam ih zabrinut. - Ništa, kaže meni jedan od hirurga okrenuvši se k meni sa zaštitnom maskom preko lica. - Nije hteo da plati za struju, isključili su celu zgradu. - Da nije možda političko ubistvo? - pitam ja. - Ne mi smo humani, kaže on. - Mi samo tražimo da plati za struju, kaže onaj drugi.

Već stojim pred vratima. Zvonim, i moj prijatelj otvara. Još uvek je uzbuden i na njegovom licu čitam nemir. Prstom na ustima mi pokazuje da čutim i samim tim polaže pravo na prednost u celoj situaciji, jer upravo on je taj koji ima nešto da saopštii. Tajna je očevidno u njegovom vlasništvu. Uzlimo u mali hodnik. - Čuj, kaže on meni čuj. Ljudi su već krajno bezobzirni i bezobrazni. Oni će one stvari početi da rade na ulicu, pred mojim očima. - Pa šta, kažem ja, neka rade, i pomišljam na ženu sa anakondom oko vrata. - Čuj, kaže on meni, čuj. Stvar je ozbiljna. U sobi je jedna žena.

- Pa šta, neka kažem ja i nasmešim se ne shvatajući ništa od ozbiljnosti cele situacije. - Treba da se oženiš njome. Ona je trudna.

- Šta? - kažem ja i odstupam ustranu. Slušam pažljivo i utvrđim da zaista u sobi ima nekoga. - Čuj, kaže on, čuj. Vreme ti je da se oženiš. Ja sam tvoj prvi prijatelj, i razmišljam u tvoru korist, kaže on meni. - Da, ali zašto je žena baš kod tebe, ako se s njom moram oženiti ja? - pitam ga. - Čuj, kaže on, čuj. Zaljubljena je u tebe do ušiju. Njoj se svidaju tvoji nedeljni uvodnici u listu. A zna i strane jezike. - Velika stvar, kaže. Zatim pravim pauzu pa upitam: - A čije je dete koje nosi? Moj prijatelj navija svoj sat.

- Tvoje, kaže on meni. Pa ja sam tvoj najbolji prijatelj. - Dobro, kažem, ali ja se još nisam pripremio. Treba da obavestim prijatelje, kaže ja njemu. - Nije potrebno. - Ona je kurva, kaže ja kako bi olakšao situaciju iako više ne mislim tako. - Čuj, kaže on meni, čuj. Žena te zaista voli. - Gola li je? - pitam ja. - Da, kaže, ovde joj je vruće. - Pa kako da se oženim kad nisam spavao s njom? - kažem ja i zažmurim. Zamišljam kako ona izgleda i već mi se povraća. - Ne brini, kaže on meni, i uzima me za ruku. - Ajde, kaže, i od jebanja se može napraviti ritual. Pa ja sam tvoj najbolji prijatelj, čoveče!

Uzlimo u sobu. Unutra se oseća na ženski znoj, opori i zagušljiv. Žena je zaista tu. Gola je, ali je meni okrenuta ledima, tako da joj ne vidim lice. Na ledima ima modrica. U sobu odjednom ulaze dva stražara i jedan popa. Jedan od stražara mi vezuje ruke, dok mi drugi vezuje tamnu maramu preko očiju. Zatim osećam kako mi neko stavlja krpku u usta. Ja sam blokirana. Ne mogu da govorim, ne mogu da gledam, ne mogu da se maknem. Mozak je bezvredan u Kvartu liričara.

Vode me ka sredini sobe. Postavljaju me na kolena i već osećam sveštenikovu ruku na mom ramenu. Ona pева nešto tih, kao nad otvorenim grobom. Osećam blizinu žene po mirisu njenog znoja pomešanog mokraćom. Skidaju me. Njena mi je pička pod nosom. Osećam to po pritajenom smehu u sobi. Zatim me jedna čvrsta ruka zgrabi i ja već ležim nad ženom. Njena koža kod sto-

maka je lepljiva i oznojena. Konačno shvata da će mi ona zaista biti supruga i uranjam u nju. Verovatno je i sveštenik već spavao s njom, a ja je još nisam pogledao u lice – pomislim. Ovo sa maramom je glupo, razmišljam. I onako je ne bi pogledao. Odjednom usred prigušenog smeja u sobi i mojih nekontrolisanih pokreta, počinjem da osećam strahovite bolove po celome telu kao da me tuku milion batina. Zubi mi ispadaju u potoku krvi iz usta, ali ja ne pristajem da mrdam nad ženom. I dok mi mozak teče iz slomljene lobanje a na stomaku osećam lepljivi ostatak toplog ljudskog embriona, marama pada sa jednog nog oka i na vratu žene, sav u modricama, primećujem mirnu spiralu anakonde.

Ja sam sada oženjen čovek, i za to večito treba da budem zahvalan mome najboljem prijatelju.

stefan i sveta pavlina

jadranka vladova

Stefan je o onome što je videla Pokojnica ispričao svojoj deci kući odmah posle vesti... Zatim je dugo, zaprepašćen, pomođelim usnama šaputao: Znao sam... znao sam... Kao da je mogao promeniti tok dogadaja. Ružne, sitne suze klizile su po njegovim zategnutim obrazima i uskolebane na uzdrhaloj bradi skretale u nezakopčani okovratnik. Dlanom uprljanim obučarskim lepilom brisao je već pocrveneli nos naslanjajući se na vrata.

Kada su doneli Pokojnicu on se bezglasnim suzama pridružio naricanju svojih kćeri dodirujući suvu, odavno ohlađenu ruku. Naviku uzdrhanosti pred svetom nije mogla da promeni ni smrt.

I zatim je sve teklo prema redu tako ubičajenom za ljude kojima smrt omogućuje profesiju i tako nemogućim za one kojima ona oduzima nekoga.

Jarima je doputovala kasno. Bledim licem i nesanicom natalženom ispod oka. U trku je pala na kolena pored Pokojnice. Sputivši glavu u hladni skut i drhteći ramenima plakala je svim suzama skupljenih u toku puta. Grč i bol kao da su se odvezivali kroz pocepani užvik: »Majko! Majko!«

Posle pogreba, smalaksana, ukočena, staklastim pogledom od suza koje su joj bez snage da prekorače ivicu oka mutile pogled, trčala je po velikim sobama roditeljske kuće punih ljudi.

Za trenutak zaprepastio ju je pogled na malog starca koji je mirno sedeći mleko ogromne zalagaje... Bila je zbunjena, ali profil zanjihane glave koja je odobravala svom susedu potvrdio joj je da je to njen otac.

U kasnu noć, kad su svi otišli, u teškoj tamni koja se bila spustila i u kuhinji omekšavajući čak i lupanje opranog судa, Jarima je čula krkjavu hrkanje iz susedne sobe što je značilo samo jedno – dubok san ucveljenog supruga!

Gorkim osećanjem da je prevarena ona je ujedala svoje usne bez glasa tugujući za rukom.

Majka je bila takva lepota koja bez ljubomore izaziva priznanje i kod žena. Njena je lepota bila u milosti pogleda sa ogromnim zenicama, u mekoj liniji kose koja se stapala sa lepim ramenima. Njeni su kukovi imali lepu liniju lake zaobljenosti, a grudi – devojačku uzdignutost ispod haljine. Sugradani su je znali iz kratkih šetnji do radnje njenog muža kada bi je hitnost slučaja nateralna da usred radnog dana napusti kuću.

Najviše su je pamtili po nedeljnim šetnjama kada je mirno koračajući (na najlepšim cipelama sezone) oslonjena na ruku svoga muža bila zagledana u decu koja su trčala pred njom (samo u njima kada sa strane podignutom glavom nije gledala u njega) većtom nežnošću što nije prekidalo ni konvencionalno otpozdravljanje onima koji su im ukazivali poštlu.

Ona je bez trunke kokentnosti umela da nosi svilene haljine sa šuštavim podsuknjama, male silcane kopče, lake prozirne šešire ukrašene gotovo pravim cvećem, meke šalove, krvna koja su toplo grlišta oko vrata – davno, davno pre rata. Ali nosila je prirodno, sa dostojanstvom koje prolepšava ružne predmete – i široke, nedelegantne haljine, posle rata, kada su morali misliti i na mnogo »važnije« stvari.

Jarima je počela da razmišlja o ljubavi svojih roditelja čak u kasnom devičanstvu kada su vrući pogledi momaka počeli da je dodiruju uznesimirujući je... Jedne je večeri, tražeći izgubljenu knjigu slučajnim pogledom dodirnula lepu sliku uramljenu u otškrinuta vrata u kojoj je njen otac sa zanosom spuštenih trepavica

nežno ljubio ruku majci koja se smešila; tamo gde se žile prepliću se ulivaju u prste i munjevito kucaju. Od tada je Jarima čitala njihovu ljubav u svakom pogledu, u svakom gestu uzdrhanosti pred svetom...

U rečima majke ujutru je prepoznavala kazivanje oca – njegovo iskustvo sa ljudima, naučenog od nedeljne propovedi u crkvi... To ju je oduševljavalo, pa, očarana tom ljubavlju koju sva-kodnevica nije olinjala, proglašila je brak svojih roditelja idealnim smestivši ga negde u podvesti kao uzor do kojeg se mora doći. Ali nikad u životu nije srela ljubav kao one svojih roditelja. Uvidjevši pogrešnost svoga izbora ona je svu svoju ljubav prenala na decu zagrcnuto suzeći iznad knjiga prepunih teškoča koje su sprečile Večitu, Veliku, Istinitu ljubav...

Sledećeg jutra, nakon pitanja podsmeđljivog unuka, Jarima je čula i ovo o viđenju oca: »Cega tu ima... Već sam vam rekao... Ja sam otvorio vrata i ugledao Pavlinu u beloj kopreni, sa gustom čipkom na grudima i lelujavim velom... Svetlucala je i bila je prozirna i bila je mlada kao prilikom venčanja. Pa i naš papa kaže da je duša večito mlada! Kada sam ponovo otvorio vrata, nje više nije bilo!« Jarmila je bila zaprepašćena i uzbudena od kazivanja, a zatim je u poslednjoj rečenici otkrila izdaju. »Uplašio se, pobegao je, sakrio se, i zatvorio je vrata pred nosom... Uplašio se da će ga uzeti sa sobom. Strašljivac! A šta će mu da živi bez nje!«

Sa teškim osećanjem da je prevarena, i ona – u svojoj iluziji da je imala Pravu ljubav – Jarima je s mukom zadržavala mržnju da ne škne kroz koji gest u obraćanju prema ocu. Njegove navike se nisu promenile. I dalje je beskrajno dugo ostajao pored stola odvratno sladostrastan prilikom kušanja hrane, liggav u novootkrivenoj, nepotrebnoj poniznosti prema mušterijama kojima je popravljao cipele za male pare...

Tu su ravnodušnost ostala Stefanova deca nazivala pomirenošću – logičnom zbog njegove velike religioznosti, a Jarima, kao da kotrlja grumen mržnje samo je šapćući uzvikivala – »Samoživac!«

U noći pre no što je otputovala, pošto nije mogla da zaspí, Jarima je dugo i malim koracima prelazila staru dečju sobu. Naslovni se na prozor, ona je netremice milovala dvor sa cvećem, koje je mada je bilo nevidljivo u noći, sasvim sigurno cvetalo u tami... Tanak snop svetlosti virio je iz očeve sobe. Kroz ključaonicu se nije ništa moglo razaznati, pa je na prstima prešla hodnik i popevši se na ulazne stepenice primakla je svoje lice k prozoru.

Kroz retku čipku ugledala je sliku koja joj je oduzela dah: Na krevetu je sedela majka. U beloj svilenoj haljini. Lice joj je bilo devičanski glatko. Ramena joj je pokrivao proziran veo ispod koga njene su ruke sa sedefastim noćima milovale glavu blaženog oca...

Sutradan, ne razmišljajući da li je ono što se desilo bio san ili java, čvrsto je zagrlila svoga oca i poljubila ga je kao da mu prašta, zatim je otišla svojoj deci.

minotaur čeka

aleksandar prokopiev

Za sve je bila kriva žena kupea. Pažljivo otkriviš plod, ona mu je ljupkim osmehom pružila bananu.

– Luda sam za egzotičnim stvarima – blago se osmehnuo ona. – Na sreću, u mom gradu postoji prodavnica za južno voće. I uvek je sveže.

U gradu voz je stajao 20 minuta. Ona je već bila sišla na peron kada je on upita izvirujući glavom kroz prozor: – Izvinite, prodavnica... je li dalje odavde? – Nije. Samo idite glavnom ulicom – dobaci žena i nestade u izlazu. Otrčao je za njom, ali zaustavila ga je ravnodušna buka Grada.

Pode desnom stranom glavne ulice. Ubrzano je prošao izloge, zadržavajući se ispred onih čije su mu firme ili zamračena stakla nešto nagovještavale. Najzad »Prodavnica voća«, ali su unutra plođovi bili uobičajeni. – Molim vas – rekao je prodavačić – postoji li u Gradu specijalizovana prodavnica za južno voće? – Nastavite pravo, pa u drugoj uličici levo naći ćete na trgu. To je odmah tamo.

– Zašto mi je žena u vozu rekla da se prodavnica nalazi na glavnoj ulici – pomislio je na trenutak, ali potpuno obuzet potragom, odmah zakorači dalje.

Trg je, prašnjavi plato izgubljen između sivih nebodera, izgledao pusto. – Eto, izgubiću voz – osmehnuo se sebi – a u ovoj putnici nema ni traga ni glasa od bilo kakve prodavnice. U stvari, to što je voz odlazio njenega nije ispunjavalo nemirom. Uvek ima vo-

zova koji dolaze i odlaze, ali u Igri u koju je utračao počeo je naslučiti neke tajanstvene, neumoljive zakonitosti.

Neka usamljena starica vukla se preko trga. Uputio se k njoj:
— Samo da vas pitam, gospodo. Da li, možda, znate kako bih mogao da nađem prodavnicu južnog voća? — A zbog čega vas interesuje ona? — reče starica, ne pogledavši ga. — Moram je pronaći! — i sam je bio iznenaden odlučnošću svoga odgovora. Starica još uvek je gledala u zemlju: put do cilja uvek je nepredvidljiv, ma koliko izgledao lak u početku. Nastavite, tražite... Dok je ona polako odmicala iza ugla, odjednom ga trgnu svežina njenog glasa. Zabradena starica imala je glas osamnaestogodišnje devojčice!

Nastavio je da se mota po Gradu, i mada je imao utisak kako ide u krug, imena ulica su bila različita. Kao da se kretno zagonetnim hodnicima Lavorinta. Oko njega počinjale su da svelte ulične svetiljke, svetla sa prozora, izloga, farovi automobila. Gacao je sve dublje, a noćni dah Grada ga je napadao olinjalim snima koji su se kidali kao parčad starih novina, i ponovo množili novim u talasima. Tonuo je, više ljuneg nego uplašen ne pazeći na previše kratke korake. Predosećao je, on čini veliki korak — ali ka čemu, to još nije znao. U jednom sokačetu krodo gradskih pasa isprečilo se pred njim. Utrčao je usred njihovog podmuklog zavijanja i nakostrešenih dlaka, i oni se iznenadeni urlajući rasprsuše po pomrčini. Onda ga je iz dubine sokačeta pozvao jedan poznati glas. To je bila žena iz kupea.

— Vi? Zašto ste me prevarili? Prodavnica ne postoji, je li?

Žena je govorila tiho, ali žurno: — Čujte me, nemam mnogo vremena. Ono što vas očekuje ove noći biće sudbonosni ispit vaše hrabrosti.

Bio je očaran njenim glasom — glas prodavačice, glas starice:

— Znači, ja sam vas danas sreto tri puta.

Žena je šaputala: — Držite ovo. Pomoći će vam.

U rukama je držala mač i klupče kanapa.

Viknuo je: — Vaše ime? Da li se zovete Arijadna?

Žena se nasmešila: — Ne. Zovem se Ana Nestorova.

Ona ga pomilovala po licu: — Volim vas. Kanap će vas meni vratiti. Do ponovnog videnja.

Nećuđno se povukla u tamu, koja ju je prigrnila kao zrno svetlosti čiji odsjaj i dalje greje.

Iznad njega nebeski se svod zatvarao kao vrata divovskog hangara.

On pusti kraj konca, pode. Kroz asfalt opustelog Grada preletali su samo ravnomerni odblesci svetlećih reklama.

Negde je u tami naslutio siluetu sa glavom bika. Samo što nije čuo divlje lupanje kopitom o pločnik, samo što nije video savijene rogove, oštре kao šilo i krvavo-zelenastu slinu koja je kapljuci ulicom ostavila trag jarosti i surovog gospodarstva.

Stegao je rukohvat mača. Osetio je kako mu kroz nabrekle žile nadolazi nekadašnja snaga ruševi brane pokornosti. Odbacio je mašnu, otkopčao gornje dugme na košulji i pošao je tamu gde je nestajao strah.

SUSRET U ŠUMI

aleksandar prokopiev

Teško je čoveku koji ima šta da kaže ali ne nalazi slušaoca. Još je teže slušaocima koji ne nalaze nikoga koji bi imao šta da im kaže.

I

Soba mi se puni knjigama. Knjige izviruju iz zidova, spuštaju se odneku odozgo i gomiluju rastu — ne tražeći gostoprivrstvo, kao da su došle u svoju kuću. Opkoljenom bedemom knjiga pitam sebe koja je moja, koje su naše? — Osećam nelagodnost među tim mrtvim i živim talentovanim pametnim ljudima.

II

Jedno sećanje: Igra svetlećom reklamom. Umetanje u kratkim, ubrzanim ritmovima pokretnog svetla.

Postavljam sebi kao glavni zadatak — da probudim čula, da se vratim dodiru i igri.

Ponovo ispitujem prirodu. Ostavljam grad iza sebe, zatim polazim jednom slučajnom šumskom stazom. Koračam bez žurbe a na prvoj poljani opružim se koliko sam dug. Po dlanovima mi laze mravi, a visoke krošnje mi ozelenjuju nebo. Osećam se sakrivenim slobodnim. Uzgred, primećujem da sam počeo pveušiti jednu zaboravljenu melodiju. To me čini raspoloživim. Istovremeno po nosu me nije mala kap rose. Oližem je posle teških muka (nos mi je popriličan), ustajem sa tla i produžavam dalje.

III

Odjednom, čujem bruhanje nekog motora. Ušunjam se u najbliži žbun i pažljivo virim kroz granje. Vidim motociklistu u seljačkoj odeći kako pokušava da uspe na puteljak mašinu sa sjajnim slovima iznad prednjeg točka. Najzad vozač uspeva da je uzgura na stazu. Sada se približava meni, svakog je trenutka veći i crnji. Sklupčam se u žbun, ruke preplićem bodljama tako da izgledaju kao istinske grane. Malo krvarim ali ne osećam neki bol. Za to vreme, motociklista mi se sasvim približava i ja raspoznam oštре muževne brkove, baburasti nos. Oči su mu pokrivene šlemom. Nesrazmerna među seljačkom odećom i šlemon tera me na smeh. Protiv svoje volje počinjem da se kikoćem.

IV

Motociklista zaustavlja mašinu na dva – tri metra od mene. Prestajem da se smejem i čekam u strahu.

On skida kacigu i otkriva, začudo, modre oči (modre kao morske dubine u seriji »Tajna okeana«, na TV svakog petka).

Nudi me cigaretom. Ljubazno odbija — Ne pušiš? — glas mu je topao bariton — Kuda si se zaputio? — Ovamo... Šetam se... odgovaram neodređeno, pogledam na sat. Elektronik model — Moram da krenem — kaže — Hoćeš li sesti pozadi? — Ne, ja ostajem — odgovaram sigurnije. On potvrđuje glavom, malo zburnjen, modro-čelični sjaj njegovih očiju se gubi ispod šlema. Daje gas, i motor, zavijajući polazi. Zdravo — dobacuje mi ne stignem da mu odgovorim zbog toga što je on već kod krivine. Nestaje među drvećem. Slušam bruhanje motora a zatim i ono prestaje. Pogledam gore... Izgleda oblačno. — Biće kiše — kažem sebi, i požurim nazad u grad.

V

Kao dete kišu sam dočekivao zatvorenih očiju. Susret sa čudom. Dragocenu nadu igre.

Vraćam se kući zadiran, umoran, kiše nije bilo.

Gledam u knjige koje razbacane leže na stolu, po policama i ta me slika još više iscrpljuje, zaspim odmah kao zaklan.

smrt psa

blaže minevski

Krov crkve popravljali su lane, ali je od snegova ove zime opet propao i krst je naheren malo ustranu, ali još može lepo da se vidi sa česme na suprotnoj strani. Sve ovo vidi i on, kaže, hvala tebi, deda Gospode, Nikoli je dobro. Video sam ga danas kako sedi pred vratima. Pomilovao sam ga, a sinoć, zasigurno znaš, molio sam se tebi radi zdravlja njegova. Hvala ti. Neka je krivo... i gluvo... i nemo. Samo neka je živo. Hvala ti što je živo, gospode, kaže. Znam da i ti ponekad možeš da pogrešiš, reče i spusti pogled sa krsta, kaže, tako mi tebe Gospode, opet pogleda u krst, ja nemam drugog gospoda sem tebe. Vano Jovanov, drago mi je, više i skida bere. Gleda u krst. Od oca Krča i mater Nuntu Jovanović, slugu tvojih gospode, kaže, i treba još reći da je pre toga izvadio flašicu iz džepa pocepanog kaputa i dopola sasuo u usta, a i svoj bere je stavio na čelavu glavu. Kaže: Aj, za dušu da se nađe dedu Milanu kaže, onaj, deda Gospode, koga smo pogrebali prekjuge posle kiše, više i da podsetimo još jednom da je sve vreme gledao u krst, a u meduvremenu ispijao još nekoliko puta pa onda smeštao flašicu u pocepani kaput. Rekao je: posle kiše. Sada kaže: A kakva je kiša bila! Dok su spustili sanduk u ruku ona je već bila puna vode.

Voda, propustili smo da spomenemo, stalno je tekla u mramoru, i razume se, ona još teče, a isto i svetiljka na banderi iznad njega, već je odamna upaljena i osvetljava jedan krug, spljošten od okolnih kuća i crkvenoga zida. Rekao je: sa vodom. Kaže: kakva sreća što je bujice skretao Milkin grob. Nju zasigurno znaš, ona koja se otrovala, deda Gospode... od stida se otrovala... sa detetom u stomaku su je pogrebali... Aj, vadi flašicu. Ispija. Sve sam kod kuće krstio tvojim imenom, Gospode. Aj!

Vi vidite kako piye. Znate kako piye. Još ne znate da mu je na vratu, vezan konopcem, okačen mali tranzistor koji mu leži na grudi. Ne znate da na ramenu, isto vezanu čvornatim konopcem nosi zardalu puščanu cev. Sakriva flašicu u džep. Laka im zemlja, više i pokušava da sedne na ivicu mramora, ali pada i jedva uspeva da se iskobelja i da izade dopola prokisao i zgrčen. Otresa pantalone. Neki dan njih mi je sašio Ćira snajder, više. Postaje ozbiljan. Skida bere i stavlja ga sa jedne strane lica, pored usta. Kaže: I on ne

veruje u tebe, deda Gospode, kaže: On ne postoji. To izmišljate ti i ostali kao ti. Baš je tako rekao, kaže: Sebi sam gospod ja sam, ja... ti si za pezu pred svetom, za pezu, kažem ja... a on ni pet ni šest, zajedno sa kalfom srušiše me naglavačke niz stepenice, napolje.

Crkvenim je stepenicama silazio sveštenik. Zastavio se malo pogledaši u Vana, pa mahnu glavom i prode dalje niz stepenice. Vano, je da kažemo, spustio pušku i nanišanju u popa, ali video se da ga sažaljeva, pa je polako skinuo cev i prebacio preko ramena čvornovati, raspredeni konopac. On će meni da... ja sam pametan čovek, čovek od soja, i živim po vašim zapovestima.

U selu je tihio. Ne znam da li je potrebno da sada opisujem tišinu. To su učinili mnogi dosad, a i nisam siguran da li to treba da uradim u prošlom ili u vremenu sadašnjem. Vreme letnje. Ovde tu tišinu povreduju kapi koje se zarivaju u prepunjeni mramor. Mokri je bera počeo da stvara male bujice po njegovom licu i počeo je da pева... moree, govorili su njemu seljani, peva. Ovo je nekad sigurno bilo pesma, peva... a jede ne idi moj ludi Gonooo... rasteže, kao da zavija, zatim sedne nesigurno i plašljivo na ivici mramora i nastavlja sa pesmom, kaže... o tom seluu... stao je, ustao. Kaže: Eto tako, moj Gospode jedini, tako, neka orosi... more, neka pada kiša... jako nekaa pada, jako... sutra je nedelja, a moja je žena zapela... taj ced ne zna i ne pita koji je dan... imitira je, duboko je zagazio u glib mulja ispred mramora, više... otici će nam vino-grad. Idi i ti s njim zajedno, hteo sam joj reći ali uzdržao sam se. Ajde mori, kažem kažem: zna li ti šta kaže deda Gospod? I rekao sam joj: ako želiš, kažem, da ideš u pakao, peke izvoli... ja ne želim. Ja sam za Raj, je l' tako, deda Gospode? Ja sam za to da sedim pored tebe i da komandujem. Prvo i prvo ima da iskomandujem, pod hitno da se dovede Kolja Nušin i da bude isperdašen sa milion štapova. Ako ima drenovih dobro, ako li ne... neki dan on meni kaže: moli se Gospodu da ti vrati pamet, kaže, i reče: more i on je pametan zna ako ti ga vratи i ti nećeš da veruješ u njega... to je rekao, moramo to da zapišemo, a naročito zbog toga što je gledao u krst i prekrstio se, zato milion štapova. Ako je moguće drenovih i ako je moguće da budu člankoviti. Tek običaja radi. Ako je moguće. Ja želim da komandujem zajedno sa tobom, deda Gospode. One koji su poređani pored školskog zida, sve zbrisati! Da ostane samo jedan. I ti si tako iskomandovan, deda Gospode. One kod luka sve poobarati kao snoplje, da se spasi samo jedan. I ti si tako učinio deda Gospode. Ti vidiš sve, deda Gospode, sve.

A on govoril. Još govoril. Priča o grobu svoga oca kako mu se učinilo da je propao, o mrazu koji je satro jabuke u crkvenom dvorištu dok su još bile u cvatu, zatim je opet rekao svoje ime i sto puta zastajući u stavu mirno u mulju. Ra-zumem!

Kada su ih poredali pored školskog zida bilo je podne i jesen. I treći čas bugarske nastave. Iz učionice se širio prigušeni glas neke bugarske pesme, iz pušaka pucnjava i miris izgorenog baruta, a iz izbušenih tela pored škole, toplopa. Samo je on ostao živ i pokvašen tudom krviju. Pošto je izbegao smrt, obreo se u partizane i bio je tamo do jeseni kada su se čuli poslednji taktovi one iste pesme iz škole. Te je noći kod Gornjih luka opet pomirisao smrad smrti. Bežao je. Udarao o senke i drveće. Plakao. Vukao se po ljigavim travama pored reke i kroz istrule bazove podno sela. Stigao je. Sam. Drhtao je ispunjen mrazom i strahom u duši i sakriva se u zemunici koju je u toku jedne noći iskopao ispod kaldrme u dvorištu. I još jednom mu je zakrkla strah prelivši mu se preko usta. Onda kada je jednim otvorenim okom ispod kape od sledenog blata, a kroz malu rupicu snoplja, video vešanje kmeta Plugova ispred vrata narodnog suda.

I još se jednom krstio i gledao uvis, ali nije video nebo nego promrzlu zemlju. Da li je to video smrt? Iz zemlje su se počele odvajati kapi vode. Pod nogama mu je bilo blato umesto leda. Oprostili su mu za bekstvo. Onda pogleda u nebo i bio je siguran da mu neko iznad oblaka pušta život u šupljine. Bio je siguran da mu ga Bog poklanja, jer Vano je pametan i ne izgovara njegovo ime uz lud.

Prazan je mramor. Nastupile su velike suše. I Vano to kazuje Gospodu i baca pogled u mulj sasušen u dnu isklesanog kamena, zbacuje glavu i gleda u krst. Čuti. Pokušava da nešto kaže. Govori tih, kaže: Umro nam je Nikola. Njegovu majku nisu mogli da odvoje od sanduka. Samo je njega imala, a bilo je i krivo... i gluvo... i nemo... siroto kaže to i uzdiše. Spušta glavu. Čuti. Čuti. Opeta pogleda u krst, kaže: zašto deda Gospode... zašto... zašto, mamicu ti jebam... skida cev i nišani u krst... zašto!... zašto... mamicu ti... odjednom se trgne. Kao da je nešto čuo. Legne pored mramora i opravi cev u tamu. Stooj! Jedan napred, ostali natrag! Tišina. Samo blagi povetarac premeće prašinu po maloj ulici. Trčeci do mramora dolazi malo, crno, psetance. Radosno njiše repićem. Mali Gospode, jesli li to ti, bre!, kaže i ustaje. Prebacuje preko ramena pušku. Odi!

Psetance optričava oko njega i između njegovih nogu. Ja sam pomislio da je neko... ne... pogleda u krst. Pogleda u psetance, na licu mu osmeh iskidan od grča. Saginja se i podiže malog psa. Jedan ga trenutak gleda. Miluje ga po glavi miluje ga, onda brzo steže svoje ruke ispod njegove glavice. Psetancetu zadrhte noge, još jedanput, i opušta se. Njegovo lice kao da je zaledeno. Kroz vodicu razlivenu u očima gleda u krst, pa vidi bežanje kroz ljigave trave i istrule bazove, i gleda u mrtvog psa u svojim rukama. Otkida mu se plaća, jako zamahne, baca psa u smrdljivi mramor i opruži se licem zarivenim u mulj.

kečeri hristo petreski

S obzirom na moju radoznalost, mogao sam to da predvidim.

Nisam imao pojma šta je to »keč-ken«, ali sam bio sasvim blizu, i video sve; čak sam načuo kako se dogovaraju da jedan drugome otkinu uši.

Jak i Mek su bili nemilosrdni, neustrašivi borci.

Jak je bio glavatiji i analogno tome – sa većom usnom.

Pojuri, rukama priteže Mekov vrat i odgrize mu levo uho.

A, Mek, koji baš nije bio tako mikan, iskoristi trenutak nepažnje i protivniku otkide komad nosa.

Potekla je silna krv, ali niko od nas prisutnih nije tome posvetio veću pažnju.

Mek ostade bez uva, Jak bez nosa.

Ali, to beše samo početak do tada nevidene borbe.

Ubrzo su i Mek i Jak ostali bez noseva, bez ušiju, bez ruku, bez kose, bez očiju...

Ostadoše samo debeli, beli, nedohvaćeni sunec vratovi, i bezglavi trupovi, iz kojih je virilo meso prštala krv i koji su bili modri kao džigerica.

Očigledno, svi su bili prezadovoljni, osobito naš prijatelj Sem koji je dobio opkladu, jer je tipovao na obojicu.

stan hristo petreski

Uspinje se slep čovek stepenicama solitera i premišlja: da li treba otvoriti prva ili druga vrata.

Zna on tačno koliko ima stepenica do stana, i na kom je spratu, ali nikad se ne zna – greška je uvek moguća.

U najgorem slučaju, mogu da mu presele zgradu.

Izači će iznervirana komšinica i prodraće se.

A, i papagaj može odleteti kroz otvorena vrata.

Prhnuće ogromnim šarenim krilima iznad njegove čelave glave i uplašiće ga, kao nekad jarebica, dok je zajedno s ocem vezavao snoplje.

Navikao je da nečujno, poštapajući se, dode do svoje sobe, dodirne kvaku železni vrata, ugura ključ u bravu i zaključa ih sa unutrašnje strane, niko ništa da ne vidi, niko ništa da ne čuje.

Ali te noći, slepac nikako nije uspevao da otključa vrata; zaludno je pokušavao da uđe kod suseda.

Kada sam ga uhvatio za ruku, u želji da mu pomognem – najverovatnije pomislivši da sam lopov – on trže ruku, uhvati se za naočare i tužno izusti: »nema mi stana...«

Od tada neprestano sanjam slepe kako sa svežnjem ključevu stoje u redu ispred mog malog stana.

Ulaze jedan po jedan, kao kod zubara, ali kada sednu, ne mogu da ih dosegнем, iako slušam njihove korake.

Kome da zahvalim na dobrom vidu?

mlada makedonska proza
Izbor: Danilo Kocevski
Prevod: Dimče Biljanoski
Novi Sad, oktobar '86.